

LISBETH BONDE

ET NYT GRØNLAND

Det sidste er ikke hørt fra landets samtidskunst

Grønlønderne befinder sig midt i en transformationsproces, hvor de trinvis gør sig fri af Danmark. Både i kunsten og mere bredt i det grønlandske samfund pågår et postkoloniale opgør med fortiden, og stadig flere af fortidens overgreb og fortrædeligheder kommer frem i lyset. I disse år træder markante grønlandske billedkunstnere ind på den internationale kunsts scene for at erobre narrativet om, hvordan grønlønderne lever, tænker og agerer i samtiden. Kunstkritiker Lisbeth Bonde skriver om den grønlandske samtidskunst.

Danskerne synes generelt endelig at være blevet mere bevidste om, hvor vigtigt Grønland er. Også på tinge erkendes vigtigheden af at føre de åbne døres politik i rigsfællesskabet – dvs. i højere grad at inddrage Grønland og også Færøerne i de politiske beslutningsprocesser og at give de to lande mod nord mere synlighed. Det gælder også i kulturen, hvor man i år kan glæde sig over, at Danmark for første gang er repræsenteret af en kunstner fra Grønland ved den prestigøse Venedigbiennale. Læsere af dette tidsskrift har allerede mødt ham i Marianne Krogh Andersens fine interview i *Nordisk Tidsskrift* 3/2023, hvor han udtrykker sit ønske om at kende og formulere sin egen historie, der er forankret i Grønland, nærmere bestemt i Sisimiut, hvor han er vokset op og stadig bor. Nærværende artikel sætter fokus på, hvad man kunne kalde det nye, selvbevidste Grønland og den kunst, som følger i kølvandet. Men først lidt om landet og om en Grønlandsrejse, jeg foretog for nogle måneder siden.

Grønland har den mest storslåede, men også mest ubønhørlige natur, som sætter agendaen for dagliglivet året rundt. Landet er mest kendt for sin enestående og monstrøst store natur med uendelige, kystnære landskaber, hvor høje bjerge, is og sne danner en mur foran den 1,7 mio. kvadratkilometer store indlandsis, der rummer 2,8 millioner kubikmeter is, som imidlertid smelter i disse år. Kun 338.000 kvadratkilometer af det store land er beboelige, resten er denne langsomt smeltende isørken. Grønland bjergtager næsten alle, som opsøger det. Skalaerne er ufattelige. Eksempelvis er den kommune, hvor Grønlands tredjestørste by Ilulissat ligger – Avannaata Kommunia – større end hele Spanien. Landet er uden sidestykke et af de smukkeste og også et af de mest imponerende og øde på hele kloden. Her fornemmer man tydeligt sin egen lidenhed som menneske. Her sætter

naturen dagsordenen, og kun en tåbe frygter ikke gletsjerne, det iskolde hav og de faretruende dyr.

Og dog er det antropocæne aftryk i dag både synligt og mærkbart: Gletsjerne kælver i et rasende tempo, og man kan eksempelvis blive fanget mellem isbjergene ud for Ilulissat, som er den hurtigst kælvende gletsjer på den nordlige halvkugle. Her oplevede jeg for nogle måneder siden at sidde fast mellem 10-20 meter høje isbjerger, og selv om skibet havde dobbelt skrog, specialbygget til at kunne kollidere med isbjerger, så var kaptajnen heller ikke helt tryk ved situationen. Da jeg sad ved siden af ham, kunne han i al diskretion fortælle, at vi nok ville være fanget mellem isbjergene i 10-15 minutter, men at understrømmene derefter erfaringsmæssigt ville føre isbjergene videre, så vi kunne slippe fri via en passage.

Ilulissat er Grønlands tredjestørste by med små 5.000 indbyggere. Det er en smuk by med hospital, lufthavn, alle forsyninger, caféer og dejlige hoteller. Vejnettet er kun 45 km langt, og dog har en byggematador anskaffet sig en Porsche. Han er blevet en lokal joke. Her er hovedattraktionen i dag først og fremmest Ilulissat-gletsjeren, men også Isfjordscentret, en markant, stedssensitiv bygning, der stod færdigt i 2021, og som er tegnet af den danske arkitekt Dorte Mandrup. Jeg talte med hende om denne (og andre) af hendes bygninger i *Nordisk Tidsskrift* 4, 2022. Efter at have oplevet Isfjordscentret med egne øjne og krop, må jeg tilslutte mig hendes beskrivelse af denne enestående bygning, der snor sig gennem landskabet med en ”en krumning, der gør, at man opdager Isfjorden, når man går gennem huset, samtidig med at taget er blevet et offentligt samlingssted. Huset slynger sig som en boomerang gennem landskabet, og først når man kommer op på toppen af bakken, der udgør husets tag, ser man Isfjorden,” som Mandrup forklarede.

Selv om man i dag råder over moderne teknologi og maskindrevne skibe, må de fleste grønlandere, når de drager på jagt eller fiskeri, bevæbne sig, og næsten alle større supermarkeder har en afdeling med skydevåben og ammunition, så fangerne kan forsvare sig i tilfælde af møder med farlige dyr, eller hvis de skal skyde sæler. Jeg har rejst på fem kontinenter, men har aldrig oplevet en så vild natur som den grønlandske. Selv om kunstnerne i dag forholder sig kritisk til samfund, politik og de overlevende koloniale strukturer, kan den store og altomfattende natur ikke undgå at optræde direkte eller indirekte i deres værker.

Det, der kaldte mig til Grønland, var især de interessante kunstoplevelser, som de grønlandske billedkunstnere har givet mig i de senere år i takt med landets stigende nationale selvbevidsthed og en frodig kunstscene, der på legio måder gør op med et århundreder år gammelt koloniale blik på den grønlandske kultur. Et blik, som har ”læst” landets indbyggere som et eksotisk og primitivt naturfolk, der havde levet et usikkert liv på kanten under de mest barske livsbetingelser på verdens største ø. Et blik, som med få undtagelser så ned på grønlanderne, og som også førte til en grov udnyttelse af landets ressourcer.

Grønland i Venedig

Kallallit Nunaat stod der på den danske pavillon her under Venedigbiennalen, der løb frem til 24. november 2024. Den unge kunstner Inuuteq Storch (f. 1989) er den første grønlænder nogensinde, der repræsenterer Danmark ved Venedigbiennalen. Han indleder sin "intervention" allerede på facaden ved at overstrege skiltet med Danmark. Færøerne har endnu dette privilegium til gode.

Med sit kamera gør Storch op med over hundrede års koloniale og stereotype fotografiske fremstillinger af Grønland og grønlænderne som et eksotisk, lidt primitivt og oprindeligt folk. Altid skildret udefra af europæere eller amerikanere, der lagde vejen forbi på ekspeditioner eller under midlertidige ophold. På udstillingen får vi et ganske andet Grønland at se. Grønland skildret indefra, især med udgangspunkt i livet i Sisimiut, Storchs hjemby, hvis mennesker han skildrer med lige dele ømhed og sans for poesien i hverdagslivet. Sisimiut har med ca. 6.000 indbyggere og ligger godt 300 km nord for Nuuk. Den er Grønlands næststørste by. Imidlertid er serien *Soon Summer Will be Over* optaget i Grønlands nordligste by Qaanaaq. Men Storchs fotografier er repræsentative for mange steder i Grønland.

Som 17-årig opholdt han sig et år i San Diego. I lighed med andre unge i Grønland prioriterede han tidligt det engelske sprog, selv om han taler udmærket dansk. Dels er han uddannet på fotoskolen Fatamorgana i København, dels på New York Center of Photography, hvorfra han dimitterede i 2016. Han synes selv, at han fik mest ud af Fatamorgana, men at han fik finslebet sine arbejdsmetoder i New York.

Storchs nyeste fotobøger er *Necromancer* (2024, Marrow Press) og senest kataloget til Venedig-udstillingen Inuuteq Storch - *Rise of the Sunken Sun* (2024) med tekst af Venedigbiennalens danske kurator Louise Wolthers. Han har yderligere udgivet fire fotobøger, som er hans vigtigste medie. Udstillingens fotos kommer stort set alle fra bøgerne, og mange af dem er skaleret op, så de bliver mere publikumsvenlige. Sidste år så et større kunstpublikum hans udstilling Grønlandske øjeblikke på Nordatlantens Brygge, og i februar i år deltog han i seminaret *Decolonizing the Camera: Photography and Lens-based Art from Greenland and the Arctic*, hvor han optrådte sammen med sin forlægger og bogdesigner Jacob Birch fra Marrow Press i en dialog også i den efterfølgende paneldebat.

Storchs fotografier i Venedig tager primært afsæt i hverdagslivet, som det udspiller sig i hans hjemby, Sisimiut. Hans intention er primært at udskifte det koloniale blik på Grønland med et internt grønlandsk, hvor livet, kulturen og landskaberne skildres indefra. Han er en fotograf, der formår at fange øjeblikke af poetisk skønhed. Han maler på sin vis med kameraet og har blik for farver. Hertil kommer en sikker kompositionssans.

Inuuteq Storch "Soon Will Summer be Over" series, 2023. Image credit Inuuteq Storch .

En 22 m lang hundeslæde med hjul

Generelt sætter de grønlandske kunstnere lup til de store geopolitiske, klimamæssige og postkoloniale ændringer, der er så tydelige i deres hjemland. En anden markant stemme er Jessie Kleemann (f. 1959), som på sin virtuose udstilling "Tiden løber løber tiden" på Statens Museum for Kunst i København i 2023, gav en række stærke kommentarer til blandt andet klimakrisen og også et enkelt hip til USA's daværende præsident Donald Trump, som i 2019 tilbød at købe Grønland. Men den mest manifesterede femi-kritiske kommentar til klimakrisen, jeg til dato har set, er hendes 22 meter lange hundeslæde med ATV-dæk, "Slæden på vej" fra 2023. Kleemann bor og arbejder fortrinsvis i Danmark, men under et besøg en sommer i sin hjemby Upernavik i Nordgrønland, konstaterede hun for første gang, at sneen var smeltet, og at

Jessie Kleemann. *Slæden på vej*, installation, 2023. Foto Frida Gregersen.

byens slædehunde lå uvirksomme i græsset mellem hundeslæderne. Værket kommenterer med en vis galgenhumor på klimakrisens uhyggelige følger.

Jessie Kleemann er fortrinsvis performancekunstner. I sin cross-over kunst, der vipper mellem teater og billedkunst skaber hun værker, som sætter samtidens store problemer under debat. Hun har sideløbende en karriere som digter og debuterede med samlingen *Taallat. Digte Poems* i 1997. Hun er uddannet ved Tuukkaq Teatret i Fjaltring, på den første, anerkendte grønlandske teateruddannelse, men hun er fortrinsvis billedkunstner og ledede Grønlands Kunsthøjskole i Nuuk i 1984-91. Blandt hendes nyere udstillinger og performances kan nævnes *Perler på snor* – en arktisk historiefortælling (2018) og *Atlantikumi* (s.m. Jeannette Ehlers og Pia Arke, 2022/23). Sidstnævnte udstilling blev vist på Nordatlantens Brygge i København og på Nuuk Kunstmuseum. I 2024 modtog hun Akademiraadets Eckersberg Medalje med denne motivation: ”Jessie Kleemanns arbejde spænder fra performance og lyrik over skulptur og video til maleri. I et udvidet felt overskrides grænserne mellem medierne og det er ikke det eneste, der overskrides. Fremmedgørelsen, genkendelsen og det grimmes æstetik er centrale virkemidler i Kleemanns værker.” Samme år modtog hun Carl Nielsen og Anne Marie Carl-Nielsens Legat som hører til Danmarks største.

Fortællinger fra Scoresbysund

En af de første grønlandske kunstnere, som på en både poetisk og humoristisk måde gjorde op med det koloniale blik på sit hjemland, er Pia Arke (1958-2007), der posthumt er blevet internationalt kendt, og hvis værker er indlemmet i mange vigtige ind- og udenlandske museumssamlinger. Pia Arke var

datter af en grønlandsk mor og en dansk far. Hun begyndte tidligt at forholde sig til kolonialismens komplekse undertrykkelsessystemer, selv om dette tema endnu kun var perifert berørt i kunsten. Arke blotlagde med nye æstetiske greb den kulturelle identitetskrisen, der hjem søger mange af anden etnisk herkomst. I sin performative fotokunst optrådte hun både som model, kunstner og iagt-tager. Desværre døde hun allerede som 49-årig i 2007 af cancer.

Pia Arke voksede op i Østgrønland, i bygden Ittoqqoroormiit/Scoresbysund, verdens mest isolerede by, som Danmark etablerede i 1925 for at dæmme op for Norges neo-norrøne krav på Østgrønland. Men i hendes barndom flyttede familien flere gange, også til Vestgrønland, som følge af hendes fars arbejde som telegrafist. Hun havde med andre ord en nomadisk barndom, som blev yderligere omskiftelig på grund af et længere kostskoleophold i Danmark. Som ung skiftede hun sin fars efternavn Gant ud med sin mors Arke. Hun blev som en af ganske få grønlandske kunstnere optaget på Det kgl. Danske Kunstakademi, hvorfra hun dimitterede i 1995 med cand.phil.-afhandlingen *Etnoæstetik* – et epokegørende essay, hvori hun beskriver Vesten set fra et grønlandsk perspektiv, og hvori hun med både humor og sarkasme kritiserer den måde, Vesten romantiserer den såkaldt primitive og autentiske kunst, som blandt andre inuitterne frembragte.

Pia Arke skabte fotografiske dobbelteksponeringer med heste eller kameler anbragt i et grønlandsk snelandskab i stedet for isbjørne eller moskusokser. Eller hun legede med et fænomen som ”Tupilakosaurus” i en film med denne titel. Navnet spiller på en blanding af en dinosaur og en tupilak – et grønlandsk åndevæsen – der blev brugt til at forbande eller dræbe andre personer som en skadeforvoldende stedfortræder for hævneren.

Nogle af Pia Arkes vigtigste fotografier er taget med et mandsstort hulkamera eller camera obscura. Siddende inde i kameraet fotograferede hun udsigten fra bugten Nuugaarsuk tæt på barndomsbyen Ittoqqoroormiit. Motivet, som hun efterfølgende fremkaldte i storformat, går igen i mange af hendes værker og danner baggrund for optagelser hjemme i atelieret, hvor hun enten lod sine modeller posere foran det eller selv stillede op, hvorved hun på én gang fungerede som model, kunstner og betragter af sit eget motiv.

Hendes modige og fremsynede, visuelle analyser af ”bastardens” – sådan kaldte hun sig selv - brogede identitet har i dag, hvor kolonialismekritikken fylder stadig mere i kunsten og i den offentlige debat, givet hende posthum status som en fremsynet kunstner, mens hun var marginaliseret i sin samtid. Det skyldtes dels, at det var vanskeligt at kategorisere hendes multimediale kunst, der var båret af en avanceret, ny æstetik. Hun brugte ofte allerede eksisterende billeder i form af geodætiske kort og fotografier, som hun blandt andet hentede i polarforskernes og kartografernes arkiver. Det fremgik allerede af kuratorduoen Kuratorisk Aktion ved kunsthistorikerne Tone O. Nielsen og Frederikke Hansens banebrydende udstilling i 2010 i Den Frie Udstillingsbygning, hvor hendes oeuvre blev vist for første gang i fuldt udtræk.

*Pia Arke Scoresbysund. 1947 C.
1995 Gultonet fotografi.*

Etno-terrakotta

Martin Brandt Hansen (f. 1990) er endnu en vigtig stemme i det polyfone grønlandske kor af nutidige billedkunstnere. Han har i en årrække arbejdet med keramiske vaser, tvistet i en ny retning og monterer dem på sokler, hvilket hæver dem fra kunsthåndværk til skulpturkunst. Keramik er et stort set ukendt kunstmateriale i Grønland, og den unge kunstner låner her af den lange europæiske kunsthistorie med keramik, men samler krukkerne, så de danner hybride former. Hans nærmest shamanistiske og dunkle "Etno-terrakotta" danner sammen med "Thulevaser" en fusion af græske vaser, grønlandske masker og tupilak-figurer. Hans etno-gotik forholder sig på den ene side humoristisk til det ovenfor beskrevne begreb "etnoæstetik" ved bl.a. at integrere plasticlegøj og tegneserieelementer, er et velgørende originalt bidrag til den grønlandske – og internationale – samtidskunst. Hos Brandt bliver den grønlandske kunsthistorie, som hidtil har været fortalt udefra, fortalt indefra og med et glimt i øjet. Brandt Hansens værker kan også minde om gargoils og grotesker, disse fantastiske og monstrøse figurer, som vi kender fra middelalderen og den tidlige barokkunst.

En tupilak er noget ganske særligt. Den blev opfattet som et magisk væsen og blev fremstillet af knogler eller tænder for at skade et andet menneske. Men efter at danskerne kom til Grønland, har tupilakkerne mistet deres magiske kraft og er blevet til de rene turist-souvenirs. Hos Brandt Hansen blandes de oprindelige tupilakker med figurer, hentet i gyserfilm, eventyr og tegneserier. Det er virkelig uhyggelige cross-overfigurer med groteske smil og tungen hængende ud af munden. Indimellem ses heraldiske figurer stillet op som isbjørne og ørne på siderne af vaserne, ligesom en enkelt platte med Knud Rasmussens kontrafej hylder ham som "den danske stats trofaste søn". Denne vigtige polarforsker er indbegrebet af mødet mellem den danske og den grønlandske kultur og en person med stor betydning, når det handler om relationen mellem de to lande. Brandt Hansen følger sit eget spor i krydsfeltet mellem den europæiske og grønlandske kunsthistorie.

Dobbeltkulturel historie

De er flere spændende grønlandske kunstnere end de her nævnte. Lad os også nævne Nina Rosing (f. 1975), der afsøger sin personlige, dobbeltkulturelle historie både som forfatter og som billedkunstner og i krydsfeltet mellem det danske og det grønlandske, dog altid så temaer og motiver løfter sig til en større, almengyldig fortælling. En anden markant ”stemme” er multimediekunstneren Julie Edel Hardenberg (f. 1971 i Nuuk), som er uddannet såvel i Finland og Norge som i England og på Det kgl. Danske Kunstakademi. I 2022 fik hun bevilget et af Novo Nordisk Fondens Mads Øvlisens eftertragtede stipendier til praksisbaseret forskning, hvor hun pt. arbejder på afhandlingen “Between Power and Powerlessness – the de/colonized Mind”. Også hendes kunst centrerer sig især om identitet og (post)koloniale perspektiver med udgangspunkt i nordiske og inuit-kulturerne, som hun oplever som en slags ”skizofren” identitet: Som datter af en dansk mor og en grønlandske far hører hun som mange andre dobbeltkulturelle personer hverken helt til i den ene eller i den anden verden. I 2006 blev hun nomineret til Nordisk Råds Litteraturpris for fotokunstabogen *Den stille mangfoldighed*.

Som blev lidt af en revolution, fordi hun her gør op med enhver nostalgisk – og etnoromantisk – forestilling om en enhedskultur, baseret på den grønlandske fangerkultur. I stedet er det etniske kludetæppe, som Grønland er i dag, en styrke for landet, mener hun. Dermed hilste hun globaliseringen velkommen. Politikens anmelder skrev: ”Som et indlæg i en debat om oprindelighedskultur versus globalisering er [bogen, red.] kærkommen. I menneskehedens slikbutik er der kun blandede bolsjer; alt andet er ideologi, synes værket at sige.”

Det sidste er ikke hørt fra grønlandsk samtidskunst. Eventyret er først lige begyndt.